

Spis treści

WSTĘP	13
Rozdział 1. KULTURA – ATRYBUT CZŁOWIEKA I SPOŁECZNOŚCI LUDZKICH	17
1.1. CZŁOWIEK, NATURA, KULTURA	17
1.1.1. Kultura a natura	18
1.1.2. Kultura jako atrybut człowieka	19
1.2. UJĘCIE OBRAZOWE: DRZEWO KULTURY	21
1.2.1. Charakterystyczne wyrażenia opisujące kulturę	21
1.2.2. Metafora drzewa kultury	22
1.2.3. Rozwinięcie metafory drzewa	25
1.3. SPOSOBY UJMOWANIA KULTURY I ICH FUNKCJONALNOŚĆ	27
1.3.1. Treść i zakres pojęcia	27
1.3.2. Inne kryteria definicyjne	29
1.3.3. Kultura a kulturowość	30
1.4. GŁÓWNE POJĘCIA POWIĄZANE	31
1.4.1. Typy faktów kulturowych	31
1.4.2. Symboliczny charakter kultury	33
1.4.3. Wartości w kulturze	34
1.4.4. Dynamiczne i statyczne aspekty kultury	36
1.4.5. Kultura a religia	38
1.5. KULTURY JAKO PRZEWODNIKI PO RZECZYWISTOŚCI	40
1.5.1. Zróznicowanie wyobrażeń kulturowych	40
1.5.2. Wzory kultury: pojęcie	42
1.5.3. Ukryte znaczenia kulturowe: metafora góry lodowej	44
1.5.4. Standardy kulturowe	46
1.6. KULTURA A TOŻSAMOŚĆ	50
1.6.1. Przekazywanie kultury: edukacja	51
1.6.2. Identyfikacja kulturowa: „mój” świat	52
1.7. KULTURA, JĘZYK, SPOŁECZEŃSTWO: OGRANICZONOŚĆ UJĘĆ OGÓLNYCH	54
1.7.1. Ogólność ujęcia a efekt ujednolicania	55
1.7.2. Społeczeństwo/naród	55
1.7.3. Język	56

1.8. WSPÓLNOTA JAKO PODMIOT KULTURY	57
1.8.1. Kulturowy charakter wspólnot	58
1.8.2. Ogólne wyróżniki wspólnot	58
1.8.3. Typy wspólnot	60
1.9. PODSUMOWANIE	64

Rozdział 2. BADANIA INTERKULTUROWE 67

2.1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA BADAŃ NAD KULTURĄ	67
2.1.1. Dziedziny i nurty badawcze	67
2.1.2. Powiązania między nurtami badawczymi a ideologicznymi	70
2.1.3. Odmienność europejskich i amerykańskich tradycji badawczych	72
2.1.4. Podwaliny badań interkulturowych: prekursorzy europejscy i wczesne badania amerykańskie	73
2.1.5. Idea determinizmu językowego	75
2.2. INTERKULTUROWOŚĆ JAKO NOWE POLE BADAWCZE	77
2.2.1. Dlaczego interkulturowość jest aktualnie tak ważna?	77
2.2.2. Bujny rozwój badań interkulturowych	78
2.2.3. Komunikacja interkulturowa jako nowy przedmiot badań	80
2.2.4. Różne sposoby ujmowania interkulturowości	82
2.3. PORÓWNYWANIE KULTUR JAKO WYZWANIE POZNAWCZE I METODOLOGICZNE	83
2.3.1. Wczesne badania: charakter narodowy	84
2.3.2. Kluczowe pytania dotyczące kultury (F. Kluckhohn i F. Strodtbeck)	85
2.3.3. Wymiary kultury (G. Hofstede)	85
2.3.4. S. Schwartz i jego 10 wartości uniwersalnych	91
2.3.5. Identyfikowanie standardów kulturowych	93
2.3.6. Polska w kontekście krajów Europy	95
2.3.7. Metafory narodów europejskich	97
2.4. WSPÓLNOTY DYSKURSYWNE JAKO PODMIOT KULTURY	101
2.4.1. Zróżnicowanie społeczeństwa jako efekt konfiguracji różnego typu wspólnot	101
2.4.2. Wspólnota dyskursywna jako źródło identyfikacji kulturowej	108
2.4.3. Kwestie metodologiczne	112
2.5. JEDNOSTKA A KULTURA: UJĘCIE PODMIOTOWE	115
2.5.1. Problem wolności w kulturze	115
2.5.2. W stronę kompetencji interkulturowej: rozwijanie świadomości	122
2.6. PODSUMOWANIE	128

Rozdział 3. KONTEKSTOWE WYZNACZNIKI RELACJI INTERKULTUROWYCH 131

3.1. TYPY ODRĘBNOŚCI KULTUROWO-JĘZYKOWYCH	132
3.1.1. Wspólnota narodowa	132
3.1.2. Zróżnicowanie w obrębie państw i regionów	139
3.1.3. Skupiska etniczne poza krajem pochodzenia	147

3.2. STOSUNKI JĘZYKOWE A REGULACJE PRAWNE	150
3.2.1. Pluralizm językowo-kulturowy	151
3.2.2. Zróżnicowany status języków: język narodowy, klasyczny, <i>lingua franca</i>	154
3.2.3. Zróżnicowanie wewnętrzne języków: odmiany standardowe i dialektyczne	160
3.2.4. Ogólne regulacje prawne w zakresie kulturowości	164
3.3. MODELOWANIE RELACJI MIĘDZYKULTUROWYCH: TYPOLOGIA	
J. BERRY'EGO	167
3.3.1. Modelowanie relacji międzyetnicznych	167
3.3.2. Wyłączenie (ekskluzja)	169
3.3.3. Segregacja	172
3.3.4. Asymilacja	176
3.3.5. Integracja	178
3.4. CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH SPOŁECZEŃSTW	179
3.4.1. Dynamika ogólna: globalizacja a partykularyzacja	180
3.4.2. Globalne relacje kulturowe: odmienne wartości i interpretacje	183
3.4.3. Liberalizm a konserwatyzm: wojny kulturowe jako spory o wartości	188
3.4.4. Indywidualizm jako cecha gospodarek i społeczeństw Zachodu	190
3.4.5. Koncepcje współczesnego świata	195
3.5. WIELOKULTUROWOŚĆ JAKO ZJAWISKO I PROGRAM SPOŁECZNO-POLITYCZNY	203
3.5.1. Wielokulturowość a interkulturowość	203
3.5.2. Multikulturalizm	209
3.5.3. Ewolucja współczesnych społeczeństw: perspektywy	214
3.6. DYNAMIKA TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ: AKULTURACJA I INTEGRACJA	215
3.6.1. Wymuszanie asymilacji w przeszłości	216
3.6.2. Kondycja imigrantów w Europie niegdyś i obecnie	219
3.6.3. Współczesna problematyka integracji	220
3.6.4. Proces akulturacji	222
3.7. PODSUMOWANIE	226
 Rozdział 4. SYMBOLICZNA, SYSTEMOWA NATURA JĘZYKA	 231
4.1. SYSTEMOWOŚĆ JĘZYKA – UWAGI OGÓLNE	232
4.1.1. Teksty jako całości znaczące	233
4.1.2. System, kod, struktura	237
4.1.3. Czy jedność języka? Odmiany i rejestry	242
4.1.4. Wyznaczniki znaczenia w tekście	247
4.2. ZNAK I JEGO STRUKTURA	252
4.2.1. Uwagi wstępne	252
4.2.2. Istota znaku i stopień jego symboliczności	253
4.2.3. Struktura znaku	255
4.3. ZNACZENIA JĘZYKOWO-KULTUROWE	259
4.3.1. Stopniowalna dostępność znaczeń kulturowych	260
4.3.2. Wydłużanie znaczeń symbolicznych	261

4.3.3. Ogólna asymetria systemów leksykalnych	265
4.3.4. <i>Faux amis</i>	268
4.3.5. Frazeologizmy i wyrażenia utarte	270
4.4. MENTALNOŚĆ JĘZYKOWA: UJĘCIA WSPÓŁCZESNE	274
4.4.1. Idea względności języków: współczesne uściślenia	275
4.4.2. Związki między leksyką a kulturą: słowa-klucze A. Wierzbickiej	276
4.4.3. Koncepcja bogatych miejsc (<i>rich points</i>) M. Agara	279
4.4.4. Językowy obraz świata (JOS)	281
4.5. KOGNITYWNE INTERPRETACJE ORGANIZACJI ZNACZENIA	282
4.5.1. Kategorie naturalne i prototyp	283
4.5.2. Koncepcja podobieństwa rodzinnego	285
4.5.3. Profil kognitywny i inne pojęcia	286
4.5.4. Schematy, skrypty i rytuały językowe	288
4.5.5. Gatunki i podejście genologiczne	290
4.6. ZJAWISKO DWU- I KILKUJĘZYCZNOŚCI	294
4.6.1. Dwujęzyczność względna czy pełna	295
4.6.2. Specyfika kilkujęzyczności	300
4.6.3. Wczesny bilingwizm dzieci	305
4.6.4. Edukacja dwujęzyczna	308
4.6.5. Dwujęzyczność a dwukulturowość	312
4.7. PODSUMOWANIE	314
Rozdział 5. TEORETYCZNE PODSTAWY KOMUNIKACJI INTERKULTUROWEJ	317
5.1. ISTOTA I RODZAJE KOMUNIKACJI INTERKULTUROWEJ	318
5.1.1. Czym jest komunikacja	319
5.1.2. Komunikacja interkulturowa jako spotkanie z innością kulturową	320
5.1.3. Rodzaje komunikacji interkulturowej	321
5.1.4. Teorie komunikacji interkulturowej	323
5.2. PRZEŁOM W BADANIACH NAD KOMUNIKACJĄ INTERKULTUROWĄ	325
5.2.1. Ograniczoność podejścia formalnego: model R. Jakobsona	325
5.2.2. Szkoła Palo Alto i orkiestrowy model komunikacji	329
5.2.3. Dokonania E. Halla	333
5.3. KOLEJNE POSZERZENIA ZAKRESÓW ANALIZY KOMUNIKACJI	337
5.3.1. Socjolingwistyka i społeczne uwarunkowania kompetencji komunikacyjnej	337
5.3.2. Pragmatyka i akty komunikacyjne	339
5.3.3. Analiza dyskursu	345
5.3.4. Analiza konwersacyjna	349
5.4. STYLE KOMUNIKACJI	351
5.4.1. Stopień bezpośredniości stylu i ochrona twarzy	352
5.4.2. Czy polska skłonność do narzekania to przejaw naszego stylu narodowego	355
5.5. STYLE TEKSTOWE A STYLE INTELEKTUALNE: Dyskurs Akademicki	357
5.5.1. Organizacja tekstów akademickich	358
5.5.2. Cechy systemowe języka a styl przekazu	361

5.6. WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA DLA KOMUNIKATYWNOŚCI JĘZYKA	364
5.6.1. Spójność systemów jako warunek komunikatywności	364
5.6.2. Naruszanie komunikatywności systemowej	365
5.6.3. Naruszenie komunikatywności funkcjonalnej	368
5.7. KOMPETENCJA INTERKULTUROWA	370
5.7.1. Szczególny status kompetencji kulturowej	371
5.7.2. Interkulturowa kompetencja komunikacyjna	373
5.8. PODSUMOWANIE	376

Rozdział 6. INTERKULTUROWE RELACJE INTERPERSONALNE – UWARUNKOWANIA I DYNAMIKA

379

6.1. OGÓLNA TYPOLOGIA KONTAKTÓW INTERKULTUROWYCH	380
6.1.1. Kryterium czasowe	381
6.1.2. Relacje rodzinne i przyjaźnie	383
6.1.3. Międzynarodowy ruch turystyczny	385
6.1.4. Dynamika kontaktów interkulturowych	386
6.2. POSTRZEGANIE KULTUROWE: OD SWOJSKOŚCI DO INNOŚCI	389
6.2.1. Kategoryzacja i atrybucja	390
6.2.2. Kategoryzacja <i>swój – obcy / inny</i>	391
6.2.3. Standardy kulturowe a indywidualne podejście	393
6.2.4. Percepcja wzajemna a teorie indywidualne	394
6.3. POSTAWY W RELACJACH INTERKULTUROWYCH: UJĘCIE PSYCHO- KULTUROWE	395
6.3.1. Postawy indywidualne a wpływy zewnętrzne	396
6.3.2. Konformizm i klasyczny eksperyment S. Ascha	397
6.3.3. Etnocentryzm i okulary kulturowe	399
6.3.4. Postawa tolerancji	401
6.3.5. Otwartość kulturowa a zamknięcie na Inność	402
6.4. STEREOTYPY I STEREOTYPIZACJA	404
6.4.1. Definicje i podstawowe rozróżnienia	404
6.4.2. Stereotypy etniczne i uprzedzenia rasowe	408
6.4.3. Stereotypy w komunikacji językowej	413
6.5. FILOZOFIA DIALOGU (SPOTKANIA) JAKO PODSTAWA RELACJI MIĘDZY- LUDZKICH	419
6.5.1. Dialog z Innym: waga wymiaru etycznego	420
6.5.2. Zasady dialogu i jego ograniczenia w wymiarze interkulturowym	422
6.5.3. Przygotowanie do dialogu jako wyzwanie edukacyjne	426
6.6. OD LISTY RÓŻNIC KULTUROWYCH DO POGLĘBIONEJ INTERPRETACJI	429
6.6.1. Różnice kulturowe a wgląd w specyfikę kulturową	430
6.6.2. Zwodna transparenca słowna: trzy znamienne przykłady	431
6.7. INDYWIDUALNE STRATEGIE I POSTAWY W KOMUNIKACJI INTERKUL- TUROWEJ	434
6.7.1. Współpraca obcojęzycznego partnera w razie trudności	435

6.7.2. Strategie ofensywne i defensywne	436
6.7.3. Model własny zrównoważonego podejścia do relacji interkulturowych	439
6.8. PODSUMOWANIE	441

Rozdział 7. KOMUNIKACJA INTERKULTUROWA W ŚWIECIE NOWYCH MEDIÓW 445

7.1. ELEKTRONICZNA KOMUNIKACJA INTERKULTUROWA JAKO FORMA KOMUNIKACJI MASOWEJ	446
7.1.1. Komunikowanie masowe – główne pojęcia i uwagi ogólne	447
7.1.2. Specyfika elektronicznej komunikacji interkulturowej	454
7.2. MEDIA ELEKTRONICZNE – OD STARYCH DO NOWYCH NOWYCH MEDIÓW (NNM)	459
7.2.1. Podział funkcjonalny mediów masowych	459
7.2.2. Mediamorfoza – od starych mediów do nowych mediów	460
7.2.3. Nowe nowe media jako refiguracje ekspresji kulturalnej	468
7.2.4. Społeczeństwo sieci jako globalna wspólnota dyskursywna	473
7.3. WYBRANE GATUNKI ORAZ STRUKTURY PONADGATUNKOWE	479
7.4. INTERAKCJE JĘZYKOWE W SIECI	481
7.4.1. Elektroniczna kompetencja komunikacyjna	481
7.4.2. Charakterystyka komunikacji w internecie	483
7.4.3. Modyfikacje językowe w komunikacji internetowej	491
7.4.4. Wpływ komunikacji elektronicznej na język	494
7.5. WYBRANE RODZAJE KOMUNIKACJI 2.0	497
7.5.1. Reklama internetowa	497
7.5.2. Marketing polityczny i e-demokracja	500
7.5.3. Polityka 2.0 i elektroniczne kampanie wyborcze	501
7.5.4. Cyberwojna informacyjna	504
7.5.5. Dziennikarstwo obywatelskie	507
7.6. NEGATYWNE ZJAWISKA UŻYCIA NOWYCH MEDIÓW W KOMUNIKACJI INTERKULTUROWEJ	509
7.6.1. Cyfrowe nierówności i cyfrowe wykluczenie	509
7.6.2. Problematyczne używanie internetu oraz uzależnienie od mediów elektronicznych	513
7.7. PODSUMOWANIE	517

Rozdział 8. KOMUNIKACJA INTERKULTUROWA W BIZNESIE 519

8.1. RODZAJE UCZESTNIKÓW I MIEJSCA RELACJI INTERKULTUROWYCH W BIZNESIE	520
8.2. KULTURY ORGANIZACYJNE	522
8.2.1. Wymiary kultury organizacyjnej wg G. Hofstede	524
8.2.2. Wymiary kultury wg F. Trompenaarsa i C. Hampdena-Turnera	527
8.2.3. Kultura społeczeństwa a kultura organizacyjna i style przywództwa – model GLOBE	532

8.3. ZARZĄDZANIE MIĘDZYKULTUROWE	536
8.3.1. Podejście typu <i>culture-free</i>	538
8.3.2. Podejście typu <i>culture-bound</i>	539
8.3.3. Zarządzanie oparte na synergii kulturowej	541
8.4. NEGOCJACJE INTERKULTUROWE	544
8.4.1. Typy negocjatorów wg R. Gestelanda	546
8.4.2. Różnice kulturowe a negocjacje	550
8.4.3. Język negocjacji i rola tłumaczy	554
8.5. MIĘDZYKULTUROWE ASPEKTY REKLAMY	558
8.5.1. Standaryzacja a różnicowanie kampanii reklamowych	558
8.5.2. Klastery kulturowe a strategie komunikacyjne	564
8.5.3. Stereotypy etniczne i narodowe w reklamie	565
8.5.4. Siła marki w kontekście międzykulturowym	569
8.6. PODSUMOWANIE	570
Rozdział 9. EDUKACJA INTERKULTUROWA	573
9.1. KONTEKSTY, POTRZEBY, MOTYWACJE W KSZTAŁCENIU INTERKULTUROWYM	575
9.1.1. Uwagi wstępne: uściślenie określenia '(inter)kulturowy'	576
9.1.2. W stronę pogłębionego pojmowania interkulturowości	577
9.1.3. Kompetencja interkulturowa w postrzeganiu ucznia/studenta	579
9.1.4. Motywacja interkulturowa w nauce języka obcego	580
9.1.5. Świadomość kulturowa	583
9.1.6. Kompetencja transkulturowa	585
9.2. KOMPETENCJA INTERKULTUROWA: WYBRANE KONCEPCJE I PODEJŚCIA	587
9.2.1. Koncepcja M. Byrama	588
9.2.2. Teoria zarządzania niepewnością i niepokojem W. Gudykunst	590
9.2.3. Model D. Deardorff	592
9.2.4. Model J. Boltena	593
9.2.5. Podejścia w rozwijaniu kompetencji (inter)kulturowej	594
9.3. WSPÓŁCZESNA DEBATA NAD INTERKULTUROWOŚCIĄ	596
9.3.1. Krótki zarys historii pojmowania interkulturowości w dydaktyce	596
9.3.2. Redefinicja ważnych pojęć dydaktyki interkulturowej	601
9.4. EDUKACYJNA POLITYKA JĘZYKOWA UE	607
9.4.1. Akty prawne	607
9.4.2. ESOKJ i eksperckie opracowania pokrewne	609
9.4.3. Zalecenia a ich realność w praktyce	615
9.5. DYDAKTYKA INTERKULTUROWA W PRAKTYCE	617
9.5.1. Cele ogólne i ich zakres	618
9.5.2. Zasady edukacji interkulturowej	620
9.5.3. Wachlarz ćwiczeń (inter)kulturowych w nauce języka obcego	623
9.5.4. Podręczniki w kształceniu interkulturowym	624
9.5.5. Treningi interkulturowe	626
9.5.6. Asymilator kulturowy	629

9.5.7. Odgrywanie scenek, gry symulacyjne	632
9.5.8. Rozwijanie kompetencji interkulturowej w e-learningu	634
9.6. EWALUACJA KOMPETENCJI INTERKULTUROWEJ	640
9.6.1. Narzędzia autoewaluacyjne	640
9.6.2. Projekt INCA	642
9.7. PODSUMOWANIE	646
ZAKOŃCZENIE	649
BIBLIOGRAFIA	651
SŁOWNICZEK TERMINÓW	673
INTERCULTURAL COMMUNICATION. INTRODUCTION (SUMMARY)	683